

Maktabgacha yoshdagi bolalarning mehnat faoliyatini tashkil etish metodikasi

Mo'minova Gulasal Baxodirovna
Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi
Ergasheva Madina, Ma'murova Saidxon
Qo'qon davlat universiteti talabalari

Anotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar katta yoshlilar mehnatiga zo'r qiziqishi biror mehnat jarayonida kattalar bilan birga qatnashish yoki biror narsani mustaqil bajarish ishtiyoqini namoyon qilishlari, bolalarda mehnat malakalari mehnat qilish odatini shakllantirish har bir ishni oxiriga yetkazish ko'nikmasini tarbiyalash haqida ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar. Mehnat malakalari, pedagogik jarayon, bolalar mehnatiga rahbarlik, mustaqil yuvinish, kiyinish ko'nikmasi.

ПРАВИЛА ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.

Аннотация. В данной статье рассматривается большой интерес детей дошкольного возраста к труду взрослых, их готовность участвовать в трудовом процессе вместе со взрослыми или выполнять что-либо самостоятельно, а также формирование у детей трудовых навыков, а также развитие привычки к труду, умения доводить каждое задание до конца.

Ключевые слова. Навыки трудовой деятельности, педагогический процесс, руководство трудом детей, навыки самостоятельного умывания и одевания.

Bolalarda mehnat malakalari mehnat qilish odatini shakllantirish har bir ishni oxiriga yetkazish ko'nikmasini tarbiyalash pedagogik jarayonini to'g'ri tashkil etib quyidagi qoidalarga rioya qilingandagina:

1. Katta guruhlarga o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish mehnati, xo'jalik turmush mehnati, tabiatdagi mehnat, shuningdek qo'l mehnatini tashkil etish.

2. Kun tartibiga ko'ra «Maktabgacha ta'lim dasturi» asosida mehnat uchun nazarda tutilgan vaqtdan to'liq foydalanish. Bolalarni har xil sport turlariga muntazam jalb qilish.

3. Mehnatning har xil turlari tashkil etilar ekan, bolalar faoliyatining yakka va jamoa turlaridan foydalanish.

4. Bolalar mehnatiga rahbarlik metod va usullarini ta'lim tarbiya vazifalariga muvofiq tanlash.

5. Xilma-xil mehnat turlarini tashkil etishda ularning bolalar faoliyatining boshqa turlari bilan oqilona birlashtirish orqaligina amalga oshirish mumkin.

Har kuni kun tartibida guruhdagi barcha bolalar uchun va har bir bola uchun yakka mehnatni nazarda tutish kerak. Bolalar to'g'ri tashkil etilgan mehnatdan katta quvonch

his qiladilar. Katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning kun tartibida o‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatish mehnati sezilarli o‘rin egallaydi. Tarbiyachilar mustaqil yuvinish, kiyinish ko‘nikmasini shakllantirishni davom ettiradilar. Ular bolalardan yuvinish, yechinish, ovqatlanish tartibini aniq bilishni ularni o‘z vaqtida va aniq bajarilishlarini talab qiladilar.

Tarbiyachi bu shakllangan ko‘nikmalardan bolalarning o‘zaro yordamlarini tashkil etish va axloqiy me‘yorlarni tarbiyalashda foydalaniladi. O‘z-o‘ziga xizmatni yaxshi tashkil etish shartlaridan biri kun tartibi jarayonini izchil va bosqichma-bosqich o‘tkazish va bunda barcha bolalarning ishtirok etishidi, bolalar o‘zlariga qo‘yilayotgan talablarni tushunishlari va o‘z burchini muntazam tarzda bajarishlari kerak. Katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning o‘ziga o‘zi xizmatlari tashkil etishda guruh tarbiyachisi bolalardagi malakalarni hisobga olib shunga muvofiq harakat usullarini eslatadi hamda shu orqali ularning e‘tiborini jalb qiladi.

Tarbiyachi, shuningdek, bolalarning o‘ziga o‘zi xizmat ko‘rsatishiga doir ish sifatlarini hisobga olib boradi, uni baholaydi, nima yaxshi chiqayotgan bo‘lsa tahlil qiladi. Katta va tayyorlov guruhida muhim vazifa nonushtagacha tayyorlanish, nonushtadan so‘ng, shuningdek, tushlik va kech tushki ovqatga tayyorlanish vaqtida navbatchilar ishini aniq tashkil etishdan iborat. Navbatchilik qilish ko‘nikmasini shakllantirish ishi davom ettiriladi, chunki navbatchilikning vazifalari kengayib boradi. Navbatchilikni tayinlashda bu ishda tajribaga ega bo‘lganlar qatori yangi bolalarni tayinlash ham e‘tibordan chetda qolmasligi kerak. Yil boshida tarbiyachi navbatchilarni o‘z vazifalari bilan tanishtiradi, zaruriyat bo‘lganda ayrim harakatlarni ko‘rsatadi. Topshirilgan ish uchun jamoa oldidagi mas‘uliyatini ta’kidlaydi (o‘z vaqtida kelish, harakatlar izchilligi, hamma narsani bolalar o‘zlari tayyorlash, asbob anjomlardan to‘g‘ri foydalanish shu kabilar).

Shuningdek navbatchilar ta'limiy faoliyatga kerakli asbob anjomlarni o‘quv materiallarini ta'limiy faoliyat o‘tish uchun tayyorlab qo‘yishlari kerak. Bola mustaqil faoliyatga tayyorlana turib ta'limiy faoliyatga kerakli bo‘lgan qalam, idishda suv, latta va mo‘yqalam tayyorlashi ta'limiy faoliyat tugashi bilan ularni joy-joyiga qo‘yib ish o‘rnini tozalab olishi, qurish-yasash o‘yinini o‘ynab bo‘lgandan so‘ng ularni detallaridan ajratib olib idishga solish va o‘z o‘rniga olib borib qo‘yish, tarbiyachi bolalar mehnat qilayotganlarida ularni batartibli yoki ehtiyotkorligini tartibsizlikka e‘tibor beryaptilarmi yoki befarq qilyaptilarmi, shularni hammasini diqqat bilan kuzatib boradi. Navbatchilarning tabiat burchagidagi mehnati ham har kuni tashkil etiladi.

Bolalarning tabiatdagi mehnati katta tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Mehnat jarayonida bolalarda tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik, g‘amxo‘rlik munosabatlari shakllantiriladi. Tabiatdagi mehnat bolalarda burchlariga nisbatan ma‘suliyatni his etib yondashishini tarbiyalaydi. Bolalar o‘simlik va hayvonlarni parvarish qilar ekanlar, uning zarurligiga ishonch hosil qiladilar. Biroq tabiatdagi mehnatga nisbatan ma‘suliyatini tarbiyalash uchun bolalar mehnat malakalarini egallab olgan bo‘lishlari o‘z mehnatlarining ahamiyatini tushunishlari lozim. Tabiatdagi mehnat maktabgacha yoshdagi bolalarning sensor tarbiyasi uchun qulay sharoitlar yaratadi.

Mehnat jarayonida bolalar o‘simliklar holati, ulami yorug‘likka, namlikka, issiqlikka yaxshi tuproqqa bo‘lgan ehtiyojlarini qondirilishiga bog‘liq ekanligini anglab oladilar. Tabiatdagi mehnat kuzatuvchanlikni o‘stirishining usullaridan biridir.

Tabiatdagi mehnat jarayonida tarbiyaviy vazifalardan tashqari ta’limiy vazifalar ham hal qilinadi. Tabiat burchagida bo‘ladigan navbatchilik ertalab baliqchalarni boqadilar, gullarga suv quyadilar, yerlarni yumshatadilar, qushlar qafaslarini tozalashda yordam beradilar. Vaqti-vaqtida ko‘chat o‘tqazishda ham yordam beradilar. Tarbiyachi va bolalar navbatchilar ishini nazorat qiladilar hamda uni baholaydilar. Katta maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalar mehnati orasida alohida o‘rinni guruh xonalarida doimo tozalik va tartibni saqlash ishi egallashi lozim.

Tarbiyachi bolalardan qaysi biridir kiyinishini shkafga tartibli kuymaganligini ko‘rib, masalan: shapka qayerda turishi kerakligini yoki koftochkasining yengi nima uchun chiqarilmaganligini so‘raydi. Vaqti-vaqtida (odatda haftaga bir) bolalar tarbiyachi topshirig‘iga ko‘ra qo‘llanma va o‘yinchoqlarni ajratadilar, yuvadilar, guruh xonasini umumiy yig‘ishtirishda qatnashadilar. Xo‘jalik turmush mehnati yaxshi tashkil etishda bolalarning yonma-yon ishlab umumiy natijasini tasavvur qilishlari muhimdir. Ba’zan umumiy ishni bajarish uchun tarbiyachi vazifani bolalar o‘rtasida har bir bolaning tajribasiga ko‘ra taqsimlaydi va u ishni oxirigacha bajaradi.

Mehnat vazifalarini uyushtirishda tashabbus va mustaqillikni namoyon qilganlarni rag‘batlantiriladi. Tayyorlov guruhida tarbiyachi bolalar mehnatini tashkil etishning yana bir ko‘rinishi hamkorlikdagi mehnatdan foydalaniladi. Bu holatda bolalardan bittasi ishining oz qismini bajaradi, ikkinchisi uni davom ettiradi. Ko‘pincha qo‘l mehnati ta’limiy faoliyatlariga barcha bolalar uchun bir vaqt ajratiladi. O‘yinchoqlar qog‘oz, tabiiy materiallarni bolalar butun guruh bo‘lib yoki kichik guruhlarga bo‘linib bajaradilar. Bu maqsadda alohida joy jihozlanib, u yerga material va asboblarni joylashtiriladi. Qo‘l mehnatini bajarishda bola natijaga erishadigan narsa bu buyum vujudga keladi bolalar yopishtirish, bo‘yash, tikish, qirqish va shunga o‘xshash oddiy mehnat malaka ko‘nikmalarini egallab oladilar. Yilning issiq vaqtlaridagi sayrlarda yerni chopish va yumshatish, o‘toq qilish, hosilni yig‘ishtirish bo‘yicha birgalikdagi ish tashkil etiladi. Bu holatda mehnatni tashkil etishning asosiy shakli guruh (3-4 bola) bo‘lib bajariladigan davomli topshiriqlar bo‘ladi.

Mehnat faoliyati har xil mehnat jarayonlaridan tashkil topgan har xil mehnat turlarining umumlashtiruvchi keng tushunchasidir. Mehnat jarayonini mehnat faoliyatining o‘ziga xos bir bo‘lagi bo‘lib uning tarkibida esa mehnat faoliyatining hamma tarkibiy qismlari mehnatning maqsadi. Material va mehnat qurollari biron natijani yuzaga keltirish maqsadiga erishishi uchun sarf qilingan barcha mehnat harajatlari, mehnat sabablari va mehnat mahsuli yaqqol ko‘zga tashlanadi. Mehnat faoliyatini egallash bu, birinchi navbatda, mehnat jarayonining uning tarkibiy qismlari bilan birgalikda egallab olishdir.

Shunga qarab bolalarning mehnat tarbiyasi vazifalari belgilanadi va ular quyidagilardan iboratdir:

1. Bolalarni bo‘lajak mehnat faoliyati oldidan maqsad qo‘yishga o‘rgatish.
2. Mehnat jarayonini, mehnat faoliyatini eng oddiy rejalab olishga o‘rgatish.
3. O‘z ish joyini tayyorlab olishga o‘rgatish.
4. Mehnat malaka va ko‘nikmalarini o‘rgatish.
5. Bajarilgan mehnatning natijasi, sifati va ahamiyati qancha vaqt bajarilganligiga qarab o‘zining va boshqalarning ishini to‘g‘ri baholashga o‘rgatish.

6. Mehnat faoliyati sabablarini shakllantirish.

7. Jamoa mehnat faoliyatini vaqtida bolalarda ijobiy munosabatlarni shakllantirish.

Shunday qilib, bolalar mehnatini to‘g‘ri tashkil etish har bir bolani har xil mehnat turlariga muntazam jalb qilishni nazarda tutadi. Bunda ishning jamoa va yakka tartibdagi shakllaridan foydalaniladi. Ish hajmi nazarda tutiladi. Uskunalar to‘g‘ri tanlanadi. Bolalar mehnatida o‘z-o‘ziga xizmat qilish. Mehnat malakalari va ko‘nikmalarini egallab olish – maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalar mehnati jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Agar bola mehnat harakatlarini bilmasa, u hech qachon mehnat natijasiga erisha olmaydi. Bolalar mehnat malakalari va ko‘nikmalarini egallab olganlaridagina mehnat jarayonini bajonidil bajaradilar. Masalan, tikishda ipni o‘lchab kesib olish, ninaga o‘tkazish, uchini tugish, tikish; o‘yinchoq yasash uchun egish, bukish, tahlash, burchaklarini bukish, qirqish, tikish kabi mehnat harakatlarini egallab olishlari kerak bo‘ladi. Bu ish harakatlarini ma’lum tartib bilan bajarish uchun har bir bola o‘z mehnat faoliyatini rejalashtirib olishi kerak. Avvaliga mehnat faoliyatini rejalashtirib olishni bolalarga tarbiyachi o‘rgatadi: mehnat maqsadini tushuntiradi, kerakli materiallarni, mehnat qurollarini tanlaydi va uni har bir bola oldiga tayyorlab beradi va bolalarga mehnat faoliyati jarayonini qanday tartibda bajarish kerakligini tushuntiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017.**

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1059-son Qarori 1-ilovasi. // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 03.01.2020 y., 09/20/1059/4265-son

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021. – 464 bet

4. Muminova, G. "HONORARY WOMEN IN UZBEK ART." Science and Innovation 1.6 (2022): 244-247.